

İŞİD VE DOĞU'YU KUŞATAN "BARBARLIK": BATI'NIN YENİ TEMSİL VE YÖNETİM STRATEJİLERİNE DAİR

Cihatçı tasvirlerin yanı sıra, IŞİD bir taraftan İslam'ın erken dönemlerinde ortaya çıkan Sünni-Şii bölünmesinin bir çıktısı olarak sunulurken, diğer taraftan da bununla bağlantılı olarak Irak ve Suriye'deki Sünni halkın desteğini arkasına alan bir örgüt olarak değerlendirilmektedir.

Ali BALCI

Vespucci'nin ilk olarak yaklaşık 1508'de basılan bir metninde Yeni Dünya'nın (bugünkü Amerika kıtası) "yerlileri" şu şekilde tasvir ediliyordu:

İnsanlar çıplak, yakışıklı, kahverengi, düzgün vücutlu, kadın ve erkeklerin kafaları, boyunları, mahrem yerleri ve ayakları kullarla kaplıdır. Erkekler yüzlerinde ve göğüslerinde çok sayıda değerli taş taşıyorlar. Kimse kimseye bir şey borçlu olmadığı gibi her şey ortak. Erkekler onları mutlu eden kadınlara sahiptiler, bunlar anneleri kız kardeşleri ve arkadaşları olsa da fark etmiyor. Onlar ayrıca birbirleriyle kavga da ediyorlar. Onlar ayrıca birbirlerini de yiyorlar, öldürüp etlerini ateşte pişiriyorlar. Yüz elli yıl yaşıyorlar ve bir hükümetleri de yok.

Floransalı ressam Jan van der Straet'in 1587-9 tarihli "Amerika'nın Keşfi: Vespucci Amerika'ya Ayak Basıyor" (*Discovery of America: Vespucci Landing in America*) isimli tablosu hamağın üzerinde oturan çıplak bir kadın ile Vespucci'nin elinde haç sembolü bir bayrakla karşılaşmasını resmeder. Fakat resme biraz daha dikkatli bakanlar, arka planda bir insan budunu pişiren iki yerlinin yanı sıra şişe geçirilmiş bir başka insan budu daha olduğunu fark ederler.

Metin ve resimdeki tasvirleri birbirine bağlayan şey, Batı'nın öteki ile erken dönem karşılaşmasındaki dikkat çekici ayrıntıdır: "öteki", yani Yeni Dünya bir taraftan Batı'nın keşfi için bekleyen merak uyandırıcı bir şey iken detaylarında dikkatli olunması gereken bir "barbarlık" barındırır. Diğer bir ifadeyle, bütün hayranlık ve merak uyandırıcı görüntüsüne rağmen, detaylarında şok edici bir farkı barındırmaktadır. Batı'nın Doğu'ya (Batı-dışı olana) bakışında bu algı, uzun bir süre devam etti ve "merak/maceraya" eşlik eden güvenlik, uzun süre asimetrik karşılaşmanın temel zemini oldu. Dolayısıyla, keşfedilmeyi bekleyen "pasif" (çıplak kadın) ama yine de "öteki" (detayda saklı barbarlık) olan Doğu, uzun bir dönem Batı'nın güvenlik ve yönetim aygıtlarıyla kurduğu yönetimler (sömürge) altında yaşadı.

Kökleri görel olarak daha geriye de gitse, 11 Eylül ve sonrası siyasi ikliminde Doğu "pasif öteki" olmaktan çıkarak barbarlık halinin resmin ve tasvirlerin en önüne kadar çekildiği bir "aktif öteki"ne

Kökleri görel olarak daha geriye de gitse, 11 Eylül ve sonrası siyasi ikliminde Doğu "pasif öteki" olmaktan çıkarak barbarlık halinin resmin ve tasvirlerin en önüne kadar çekildiği bir "aktif öteki"ne dönüşmüştür. Bu değişiklik sömürge döneminden farklı bir yönetim stratejisi gerektiriyordu ve Batı, Doğu üzerindeki tahakkümünü önemli ölçüde askeri zemine kaydırdı.

dönüşmüştür. Bu değişiklik sömürge döneminden farklı bir yönetim stratejisi gerektiriyordu ve Batı, Doğu üzerindeki tahakkümünü önemli ölçüde askeri zemine kaydırdı. Artık "barbar ötekilerin" esir aldığı Doğu, insanız hava araçlarının, savaş uçaklarının bombardımanı altında disipline edilmeye ve sıkı güvenlik önlemleri ile kendi sınırları içinde tutulmaya başlandı. Kısacası 11 Eylül sonrası dünyada Doğu, ancak bir öncekinden "daha tehlikeli" barbarları içinden çıkarabilen bir mekana dönüştü ve bugün Batı hiç olmadığı kadar askeri unsurlarıyla Doğu'da görünür hale geldi. Dolayısıyla IŞİD'e (Irak Şam İslam Devleti) yönelik temsil ve pratikleri, bu değişen temel dinamik ekseninde değerlendirmek gerekiyor.

Cihatçı tasvirlerin yanı sıra, IŞİD bir taraftan İslam'ın erken dönemlerinde ortaya çıkan Sünni-Şii bölünmesinin bir çıktısı olarak sunulurken, diğer taraftan da bununla bağlantılı olarak Irak ve Suriye'deki Sünni halkın desteğini arkasına alan bir örgüt olarak değerlendirilmektedir. İlk sunma biçimi, IŞİD'i İslam'la neredeyse yaşıt olan tarihsel çatışmasının günümüzdeki bir çıktısı olarak tanımlarken Batı'nın Doğu'yu okurken hep yaptığı gibi özcü bir açıklamaya sığınır. Dolayısıyla IŞİD, içinde ortaya çıktığı koşullardan, örneğin Amerika'nın Irak'ı işgalinden, soyutlanarak İslam'ın doğal bir çıktısına dönüştürülür. İkinci sunma biçimi ise ilkinin üzerinden bir kez daha geçerek IŞİD'i İslam'ın Sünni yorumunun içine

11 Eylül'den sonra istinasız ve kesintisiz bir şekilde devam eden şey Ortadoğu'nun bombalanmasıdır. Hiçbir şekilde barbarlığı sona erdirmese de hatta son tahlilde bu "barbarlığı" besleyen bir şey olsa da, Batı'nın bir disiplin stratejisi olmaktan çıkarmadığı şey, Doğu'nun düzenli bombalanması oldu.

konumlandırır. Kısacası bu okumaya göre IŞİD, Şii ve Sünni yorumlar arasındaki tarihsel çatışmada Sünni yorumun bugün için Şii yorum karşısına çıkardığı cevaptır.

11 Eylül sonrası siyasi iklimin diğer bir ifadeyle "medeniyetler çatışması" mantalitesinin ideologu Bernard Lewis neden İslam'ın IŞİD gibi totaliter yapılar ile sonuçlanmaktan başka bir alternatifi olmadığını yıllar önce şu şekilde açıklamıştır:

Şimdi istisnai olanlardan İslam toplumunun, geleneğinin ve düşüncesinin doğasından kaynaklanan temel unsurlara döneyim. Bunlardan ilki İslamcı siyaset geleneğinin otoriter yönetim anlayışıdır, ya da totaliter sistem de denilebilir... Birçokları İslam ve demokrasinin yakın olduklarını göstermeye çalışsa da bunlar ya İslam'ı ya da demokrasiyi ya da her ikisini birden yanlış anlamışlardır... [Gerçekte] İslam'ın siyasi tarihi hiçbir zaman yatışmayan bir otokrasidir. ("Communism and Islam", International Affairs, 30/1, 1954).

Bu düşünce, Lewis'in daha sonraki bütün analizlerinde değişmeyen bir şey olarak kaldı ve Samuel Huntington'un "Medeniyetler Çatışması mı?" (1993) başlıklı meşhur makalesi ile kıyıda köşede dolaşan bir fikir olmaktan çıkarak İslam ve Ortadoğu hakkında yazılıp çizilen büyük bir külliyatın temel varsayımlarından birine dönüştü. Dolayısıyla IŞİD'de "görülen" ve dolaşıma giren Doğuluların barbarlığı ve totaliter olana yönelik arzusu iken, "medeni" ve "ileri" Batı'nın hiç değişmeyen misyonu da bu barbarlığı sürekli bir

şekilde kontrol altında tutmak, kendi sınırlarına hapsedmek ve disipline etmek oldu.

Batı, IŞİD özelindeki barbarlık ile iki temelde mücadele ediyor; ilki barbarların "anladığı" dil olan askeri çözümler ve barbarların içinden çıktığı dünyayı ikiye bölmek. 11 Eylül'den sonra istinasız ve kesintisiz bir şekilde devam eden şey Ortadoğu'nun bombalanmasıdır. Hiçbir şekilde barbarlığı sona erdirmese de hatta son tahlilde bu "barbarlığı" besleyen bir şey olsa da, Batı'nın bir disiplin stratejisi olmaktan çıkarmadığı şey, Doğu'nun düzenli bombalanması oldu. Bu süreklilikle karşı karşıyayız, çünkü bombalama siyasetinin temel hedefi "barbar" IŞİD ya da başka bir örgüt değildir. Aksine bombalama siyaseti son tahlilde IŞİD ile arasında bir fark koymaya "zorlanan" diğer kitleyi hedeflemektedir. Tam da bu nedenle yani kalabalık Doğulu kitlenin disipline edilmesindeki işlevselliği nedeniyle "barbar" IŞİD ya da diğer örgütler sürekli bir şekilde bombalanmaktadır.

Bu bizi ikinci stratejiye götürüyor. Tıpkı hapis hanedekilerin dışarıda dolaşan "suçsuz" kalabalığı disipline etmesi gibi, İslam dünyasında pratikler üzerinden sürekli bir şekilde canlı tutulan "barbar" sıradan kitleyi disipline etmekte fazlasıyla işlevsel. Diğer bir ifadeyle barbarlık ile arasına fark koymaya zorlanan Doğulu kalabalıklar, bir taraftan bu fark ile yeni bir kimlik edinirken diğer taraftan da kendilerini söylemsel disiplin mekanizmalarına olabildiğine açmaktadır. Dolayısıyla, Doğululara düşen temel görev, bu barbarlığın bir parçası olmadıklarını düşünüyorlarsa bunu kanıtlamak. Örneğin, ABD Başkanı Barack Obama Eylül (2014) ayında BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Dünya için özellikle de Müslüman topluluklar için açık bir şekilde, kuvvetli bir dille, sürekli tekrarlayarak El-Kaide ve IŞİD gibi örgütlerin ideolojisini reddetme zamanıdır". Dikkat edilirse Müslümanlar, IŞİD gibi düşünmediklerini deklare etmekten öte bu beyanı sürekli bir şekilde tekrarlamalıdır.

Bütün bu hikayenin sakladığı, hasıraltı ettiği şey ise Batı'nın Doğu'yu sömürmeye devam etmesi ve daha da önemlisi, Ebu Garip örneğinde olduğu gibi, Batı'nın kendi barbarlığıdır. ○

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi